Maa- ja metsätalousvaliokunta / tiistai 18.4.2017 / Asiantuntijapyyntö
Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta Ruoka2030 Suomi-ruokaa meille ja maailmalle

Kiitän mahdollisuudesta kommentoida ruokapoliittista selontekoa. Olen lausunnossani keskittynyt omiin asiantuntijuusalueisiin eli tutkimukseen ja kansanterveyskysymyksiin. Pääsääntöisesti olen hyvin mielissäni selonteosta, siinä nostetaan esille tärkeitä ja oikeita asioita. Toisaalta paperi ei ole kovin konkreettinen, mutta se ei ehkä edes ole sen tarkoitus.

Tutkimusta ja tuotekehitystä käsittelevä osa sisältää näkökohtia sekä yritysyhteistyöhön että laajemmin ravitsemustutkimukseen. Haluan kommentoida tutkimusta ja kansanterveyttä käsitteleviä kohtia, sekä yhtä yksityiskohtaa johtopäätöksistä.

s. 22 ”Useimmat elintarvikealan yritykset eivät vielä investoi riittävästi tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Etenkään pk-yrityksillä ei välttämättä ole resursseja eikä osaavaa henkilökuntaa, joiden avulla ne voisivat hyödyntää tutkimustuloksia omassa liiketoiminnassaan. Elintarvikesektorin toimijoiden osaamistasoa on edelleen nostettava, sillä näin luodaan parempia mahdollisuuksia innovaatioihin myös pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. Yhteistyötä muiden toimijoiden ja toimialojen kanssa on kehitettävä. Erityisesti pieniä yrityksiä pitää auttaa hyödyntämään mm. yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa ja muissa yrityksissä tehtyä tutkimus- ja kehittämistoimintaa kumppanuus- ja verkostomallien kautta.”

Suomessa useimmat elintarvikealan yritykset ovat hyvin pieniä ja niiden mahdollisuus tutkimukseen on erittäin rajallinen, ellei suorastaan olematon. Tarvitaan esimerkiksi Fazerin tai Valion suuruinen organisaatio, ennen kuin sieltä löytyy tutkimusosasto ja myös riittävä tutkimusbudjetti yhteistyöhön yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa.

Yliopistojen kiinnostus yhteistyöhön yritysten kanssa voi tulla kahta kautta: 1) tutkimuskysymykset ovat riittävän kiinnostavia, jotta niillä on myös tieteellistä painoarvoa; 2) yrityksen kanssa tehtävä yhteistyö on rahallisesti myös yliopistoa hyödyttävä. Suurtenkin yritysten kanssa on haastavaa saavuttaa ainakaan ravitsemustieteellistä tutkimusta, jossa toteutuisivat molemmat ehdot. TEKES on ollut tämän tapaisessa yhteistyössä erittäin tärkeä, mutta olen ymmärtänyt, että sen resursseja on heikennetty tai ainakin ollaan heikentämässä. Tämä on sääli, pidän itse TEKES:in kautta tulevaa rahoitusta erinomaisena ”bottom-up” periaatteena, jolla pienemmätkin yritykset voidaan saada hyvään yliopistoyhteistyöhön.

s. 22 Kansallinen Fineli -tietokanta on tärkeä työväline sekä väestön ravitsemuksen seurannassa että pakkausmerkintöjen luotettavuuden tarkastelussa. Erilaisia olemassa olevia järjestelmiä sekä vähittäiskaupan omia tuoterekistereitä ja myynti- ja kulutustilastoja pitäisi voida hyödyntää entistä kattavammin myös tutkimuskäytössä ja seurannassa.

Koostumustietokanta Fineli on juuri niin hyvä kuin mitä sen sisältö on. Tällä hetkellä kansallinen jatkuva rahoitus on puuttunut ja osa tietokannasta on täysin vanhentunut. THL on myös täydentänyt tietokantaa esimerkiksi elintarvikkeen hiilihydraattien imeytymisestä kertovalla glykemiaindeksillä (GI), mutta tämä tieto ei ole yleisesti saatavilla. THL voi sitä myydä, mutta julkista omaisuutta se ei siis ole. THL ei itse pysty Fineliä kokonaan täydentämään, mutta se voisi koordinoida tätä työtä ja siihen se tarvitsisi pysyvää resurssia (vähintään yksi täyspäiväinen koordinaattori + rahaa puuttuviin analyyseihin).

Fineliä hyödynnetään ravitsemustutkimuksissa laskentaohjelmien avulla. Tieteellisesti pätevin ohjelma on THL:lla, mutta sitä eivät ulkopuoliset ole saaneet käyttää kuin kalliin maksun kautta. Tätä maksullisuutta on

perusteltu THL:n resurssien vähenemisellä ja ulkopuolisen rahoituksen tarpeella. Tämä voi hyvinkin olla totta. Kuitenkin lopputulos on se, että esimeriksi Helsingin yliopiston ravitsemustieteen osastolla ruoankäyttötutkimukset tehdään ohjelmalla, joka on tieteellisesti vajavainen ja jonka käyttö esimerkiksi kansainvälisisissä yhteistyötutkimuksissa on hankalaa, työlästä tai vajaata. Pidän syntynyttä tilannetta erittäin suurena riskinä suomalaisen ravitsemustieteen kansainväliselle uskottavuudelle.

Molemmat edellä mainitut asiat liittyvät kiinteästi THL:n resurssien niukkenemiseen ja sen tutkimuksen kohdentamiseen yhä enemmän selvitystyyppiseen työhön. Nämä ovat tutkimuksen kannalta erittäin huolestuttavia asioita. Suomalaisessa ravitsemustutkimuksessa THL:n rooli on tähän saakka ollut kansainvälisestikin poikkeuksellisen merkittävä ja yhteistyö yliopistojen kanssa on tuohon vahvaa synergiaa. Nyt tätä ainutlaatuista kokonaisuutta ollaan murentamassa. Tämä on erittäin huolestuttavaa ravitsemustieteellisen tutkimuksen kannalta.

Olisi tärkeää pystyä hyödyntämään nykyistä paremmin sellaisia ruoankäyttötilastoja, jotka kertyvät ilman seurattavien aktiivista panosta. Tällaisia mahdollisuuksia tarjoavat mm. kanta-asiakaskortit. Olemme (Helsingin yliopiston ravitsemustieteen osasto) yhdessä Tampereen yliopiston (yhteiskuntatieteiden laitos) ja S-ryhmän kanssa käynnistäneet tutkimuksen siitä, miten S-asiakaskortin tietoja voisi käyttää hyväksi ruoan ravitsemuksellista laatua ja ympäristölaatua koskevan tiedon selvittämisessä. Tällaista ”Big Datan” hyväksikäytön tutkimusta tarvitaan, mutta ainakin tutkijoiden näkökulmasta on tärkeää, etteivät tietosuojakysymykset ym. muodosta tutkimukselle liioitellun suurta estettä.

s. 29 Mitä pitää tehdä?

- *Toimijat koko ruokajärjestelmässä sitoutuvat edistämään väestön terveyttä ja hyvää ravitsemusta lisäämällä eri ryhmien mahdollisuutta ja taitoja tehdä terveyttä edistäviä ruokavalintoja. Samalla edistetään kestävää kulutusta kansallisesti ja EU-tasolla.*
- *Tuetaan päätöksentekoa arvioimalla eri politiikkojen, kuten maatalous- ja kauppapolitiikan, vaikutusta ravitsemukseen ja hyödyntämällä terveystaloudellista laskentaa.*
- *Selvitetään mahdollisuudet ohjata verotuksen keinoin kansalaisten kulutustottumuksia sekä teollisuuden tuotekehitystä ravitsemuksellisesti laadukkaampiin elintarvikkeisiin*.

Kansanterveyttä koskeva osa on varsin hyvin kirjoitettu. Siinä huomioidaan niin yksilön kuin ympäristön merkitys ruokavalintojen kannalta. Ympäristön merkitys on erityisen suuri lapsille ja vanhuksille, mutta myös esimerkiksi vähemmän koulutetuille.

Suomalainen ruokavalio on kehittynyt myönteisesti kuluneen 50 vuoden aikana – toisin kuin ruokavalio monessa muussa maassa, esimerkiksi Kreikassa tai Espanjassa. Meillä ei tällä hetkellä ole yhtä suurta haastetta. Selonteossa on nostettu hyvin esille keskeiset kehittämisen kohteet, nimittäin suolan ja sokerin käytön lievä (n. 20 % keskiarvona) vähentäminen, rasva laadun muuttaminen tyydyttymättömänpään suuntaan, sekä ravintokuidun saannin lisääminen vihannesten, hedelmien yms. sekä täysjyväviljan käyttöä lisäämällä.

Konkreettiset keinot puuttuvat tästä osasta. Verotus on tuotu esille, mutta juuri tämä hallitus on hylännyt terveysperusteisen makeisveron käyttömahdollisuuden. Muutenkin on hyvä todeta, että esimerkiksi lihavuuden ehkäisyssä tärkeää on syödyn energian määrän vähentäminen ja tämä tarkoittaa käytännössä myös syödyn ruoan määrän vähentämistä. Tämä taas voi vähentää mm. elintarviketeollisuuden ja päivittäistavarakaupan myyntiä, mikä todennäköisesti kohtaa suuria poliittisia haasteita.

Suomalainen ravitsemuspolitiikka rakentuu vahvasti ravitsemussuositusten varaan. Varsinainen tieteellinen pohjatyö ravitsemussuosituksille on kuitenkin jo vuodesta 1980 lähtien tehty pohjoismaisena yhteistyönä ja ainakin tähän saakka Pohjoismaisen ministerineuvoston tukemana. Tarvittava tieteellinen pohjatyö ja tutkimustiedon päivittäminen ovat niin laajoja tehtäviä, että voimien yhdistäminen pohjoismaisella tasolla

on ollut erittäin järkevä toimenpide. Uusien pohjoismaisten suositusten laatiminen olisi pitänyt käynnistyä jo viime vuonna, mutta nyt on ollut epäselvyyttä ministerineuvoston rahoituksesta. Suomen tulisi tehdä kaikki voitava, jotta tämä kansainvälisesti ainutlaatuinen maiden välinen yhteistyö voi jatkua. Pohjoismaisten ravitsemussuositusten laatiminen ja niiden tieteellinen laatu varmistaa samalla ravitsemussuositusten laadun kaikissa Pohjoismaissa, myös Suomessa.

s. 41 Vahvistetaan alueiden roolia asukkaiden terveyden edistämisessä panostamalla ruokapalveluiden resursseihin siten että ravitsemussuositusten mukaisen, lähi-, luomu- ja sesonkiruuan hankinnat kasvavat.

Tämä johtopäätösten lause on muotoiltu siten, että se antaa mahdollisuuden väärään tulkintaan. Ravitsemussuositukset eivät nimittäin kehota lähi-, luomu- ja sesonkiruoan käyttöön, sillä näiden käytön yhteydestä terveyteen ei ole vahvaa tieteellistä näyttöä. Toisin sanoen: lähi-, luomu- ja sesonkiruoan valintaa ja tukea ei voi perustella terveyden edistämisellä.

Em. lausetta pitäisi muokata esimeriksi seuraavan laiseksi: ”… *että ravitsemussuositusten mukaisen ruuan sekä lähi-, luomu- ja sesonkiruuan hankinnat kasvavat.”*

Helsingissä, 17.4.2017

Mikael Fogelholm, ravitsemustieteen professori, Helsingin yliopisto